

Kyselytutkimus aktiivimallista

- Avoimen palautteen analysointi

Lisätietoja

Mikko Kesä ja Pekka Ylikojola
mikko@mikkokesa.fi

Johtaja Saana Siekkinen
saana.siekinen@sak.fi

Sisällys

1. Aineisto	3
1.1. Analysointimenetelmät ja työn raportointi	3
1.2. Kategoriat	4
2. Keskeiset teemat	5
2.1. Ikä	5
2.2. Asuinpaikka	6
2.3. Työkunto	7
2.4. Keikkatyöt	8
2.5. Kokemukset palveluista ja koulutuksista	9
2.6. Aktiivimallin ehdot	10
2.7. Viiveet ja byrokratia	11
2.8. Henkiset vaikutukset	12
2.9. Hyvä ja joillekin sopisi	13
3. Muita näkökulmia	15
4. Tutkijoiden yhteenveto ja johtopäätökset	16

Kyselytutkimus aktiivimallista

– Avoimen palautteen analysointi

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK lähetti marraskuussa 2018 kyselyn aktiivimallin toimivuudesta SAK:laisten alojen työttömyyskassojen jäsenille. Kyselyyn vastasi 3 184 jäsentä.

[Kyselytutkimuksen vastausjakaumat julkistettiin 16.12.2018](#) yhdessä Teollisuusliiton vastaavan kyselyn tulosten kanssa. Tässä julkaisuissa analysoidaan SAK:n kyselytutkimuksen avopalautekohtaan jätettyjä vastauksia, joita antoi 88 prosenttia vastaajista.

Tutkimuksen toteutti Mikko Kesä Oy

Avopalautteiden analysoinnin toteutti SAK:n tilaamana Mikko Kesä Oy. Luokittelun ja analyysin toteutti tutkija **Pekka Ylikojola** ja tutkimustyötä ohjasi **Mikko Kesä**. Hän osallistui myös tulosten analysointiin ja vastasi johtopäätösten esittämisestä.

Mikko Kesä (HM) on työllisyysasiantuntija ja tutkija. Hänellä on yli 15 vuoden kokemus työvoimapolitiikan, työllisyyden sosioekonomisten vaikutusten sekä työn tulevaisuuden tutkimuksesta ja kehittämisestä.

Pekka Ylikojola (tradenomi) on työllisyys- ja markkinatutkija.

Työssä on noudatettu kansainvälisen mielipidetutkimusyhteisön (ESOMAR) tutkimuseettisiä sekä tietosuojaperiaatteita.

1. Aineisto

Aktiivimallin toimivuutta ja siihen liittyviä ongelmia kartoitettiin SAK:n liittojen työttömyyskassojen jäsenille suunnatulla kyselyllä marraskuussa 2018. Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä 3 184 kappaletta. Erityisesti avopalaute ”Mitä ajattelet aktiivimallista?” keräsi monisanaista palautetta ja siihen vastasi 88 prosenttia vastaajista. Avopalaute muodostaa merkittävän aineiston, joka on arvokas osa koko tutkimusta.

1.1. Analysointimenetelmät ja työn raportointi

Aineisto analysoitiin seuraavin tavoin.

1.1.1. Palautteen kaksitasoinen kvantifiointi

- Palautteen sävy (myönteinen, kielteinen/kehitettävää, neutraali)
- Palautteen aihesanalokittelu: yksi palaute voitiin luokitella useaan aiheeseen.
  - ⇒ *Luokittelu toteutettiin tutkimustietokantaan ja on jatkoanalysoitavissa kvantitatiivisesti tilasto-ohjelmilla.*
  - ⇒ *Tässä raportissa esitellään luokittelun päätulokset luvussa 1.2.*

1.1.2. Kvantitatiivisten tutkimustulosten laadullistaminen avopalautteella

Laadullisella palautteella kuvailtiin ja selitettiin tutkimuksen muita (kvantitatiivisia) tuloksia. Samalla poimimme tärkeimpiä päätuloksia, jotka laadullistettiin kyseiseen tutkimustulokseen liittyvillä avopalautteilla.

- ⇒ *Raportoitiin erilliseen dokumenttiin.*

1.1.3. Palautteiden ilmiöpohjainen laaja-alaistaminen

Avopalautteita yhdistelemällä ja erityisesti laajempia avopalautteita analysoiden kuvattiin laaja-alaisemmin aktiivimallin ja siihen kohdistuvien mielipiteiden taustalla olevia ilmiöitä ja syy-seuraussuhteita. Yhteensä yhdeksästä toisistaan selkeimmin eristettävästä palautekokonaisuudesta laadittiin kuvaukset, jotka on esitetty tämän raportin alaluvuissa 2.1.–2.9.

1.1.4. Heikkojen signaalien poimiminen

Avopalautteesta nostettiin esiin lisäksi uusia ja jopa yllättäviä näkökulmia ja mielipiteitä, jotka eivät nousseet palautteiden valtavirtaan eivätkä välttämättä ole tällä hetkellä nousseet myöskään julkisissa keskusteluissa esiin. Näitä ja muita näkökulmia on esitetty tämän raportin luvussa 3.

1.2. Kategoriat

Jokainen avopalaute kategorisoitiin yhteen tai useampaan avopalautteista nousseeseen kategoriaan. Oheisessa taulukossa on esitetty kategorioiden esiintyvyydet.

Huomionarvoista on, että avopalautteen sävyn perusteella 93 prosenttia vastaajista koki aktiivimallin kielteisesti tai näki siinä epäkohtia tai kehitettävää. Avovastauksista vain neljä prosenttia koki mallin pääasiassa myönteisesti ja viisi prosenttia neutraalisti.

Palautteissa nousi useimmiten ikään ja erityisesti korkeaan ikään liittyvät asiat 20 prosentin osuudella. Asuinpaikkaan liittyviä asioita mainitsi 11 prosenttia vastaajista ja aktiivimallin kielteisistä henkisistä vaikutuksista yhdeksän prosenttia.

Vastauksista luokiteltiin eri kategorioihin vain selvimmin esiin tuodut näkökulmat. Yleisiä kielteisiä kommentteja oli myös huomattava määrä, vaikka ne eivät muuten liittyneet tiettyyn kategoriaan.

Kategoriat	%
<i>1. ulottuvuus: avopalautteiden sävy</i>	
Myönteinen	4 %
Kielteinen/kehitettävää	93 %
Neutraali	5 %
<i>1. ulottuvuus: palautteeseen liittyvä teema</i>	
Ikä	20 %
Asuinpaikka	11 %
Kielteinen henkinen vaikutus	9 %
Ei työpaikkoja tarjolla	7 %
Työkunto	7 %
Iskee köyhiin	5 %
Ei palveluita tarjolla	4 %
Joillekin malli on hyvä	4 %
Aktiivimallin ehdot	4 %
Kausityö	3 %
Toimii tilastojen kaunisteluna	3 %
Viiveet	3 %
Keikkatyöt	2 %
Hyväksikäyttö	2 %
Kannustavuus (porkkana)	2 %
Byrokratia	2 %

2. Keskeiset teemat

Tässä kappaleessa esitellään yhdeksän merkittävintä teemaa, jotka nousivat kyselyn avopalautteista esiin. Teemat ovat avopalautteen perusteella verrattain hyvin eristettävissä toisistaan, mutta niihin liittyy myös keskinäisiä yhteneväisyyksiä.

Teemat on esitelty siten, että niiden olennaiset näkökulmat aktiivimallin toimivuuteen tai toimimattomuuteen on tuotu esiin täydentäen teemoja myös autenttisilla sitaateilla.

2.1. Ikä

Yksittäisistä asioista ikä oli kaikista eniten kritisoitu aktiivimallin aihepiiri ja siihen liittyi 20 prosenttia avopalautteista. Iso osa ikään viitannesta avopalautteen antajista koki aktiivimallin olevan iäkkäille pelkkä leikkuri. Iäkkäiden työllistyminen on vastaajien mukaan hyvin epätodennäköistä, vaikka kuinka he hakisivat työpaikkoja ja haluaisivat tehdä töitä. Ikäyrjintä on vastaajien mukaan todellista ja alkaa jo noin 55 ikävuoden jälkeen.

”Olemme ihmeissämme, kun sitäkin vähää työttömyyskorvausta vähennetään sen tähden, ettei töitä tässä iässä enää saa.”

Iäkkäiden on lisäksi hyvin vaikea toteuttaa muita aktiivimallin ehtoja esimerkiksi koulutuksessa. He eivät niihin koe pääsevänsä tai näe niitä mitenkään tarkoituksenmukaisina. Ammattitaito on voinut myös vanhentua ja uuteen ammattiin kouluttautuminen ei ole heidän mielestään enää mielekäästä.

”Kukaan ei ota töihin 63-vuotiasta, eikä millekään kurssille pääse näin vanha!”

Moni vastaajista oli pitkän työuran jälkeen jäänyt jo ”eläkeputkeen” odottelemaan eläkettä ja aktiivimalli tuli heille yllätyksenä.

”Jäin 2015 keväällä ns. eläkeputkeen, ja annoin näin ollen nuoremmille töitä. Tarkoitus on jäädä eläkkeellä vuoden 2019 alussa. Tämä aktiivimalli ei olisi missään nimessä saanut koskea meitä ns. lisäpäivillä olevia.”

Nuorten työllistyminen ja auttaminen nähtiin tärkeämpänä. Moni antaa mielellään tilaa nuoremmille ja ei halua tuhlata kenenkään resursseja omaan epätodennäköiseen työllistymiseen tai kilpailla paikoista nuorempien kanssa.

”Vanhat voisi jättää rauhaan ja käyttää ne rahat nuorempiin.”

Osa vastaajista ehdotti rajoja, milloin aktiivimallin ei enää tulisi koskea heitä tietyn iän tai työuran pituuden jälkeen.

”Aktiivimallissa pitäisi katsoa henkilön työhistoriaa, jos työvuosia on jo esim. yli 35 vuotta, niin aktiivimalli on aivan turha.”

2.2. Asuinpaikka

Asuinpaikkaan liittyvien avopalautteiden osuus oli 11 prosenttia. Työttömän asuinpaikalla oli vastaajien mukaan paljon merkitystä, millaiset aktiivimallin toteutusmahdollisuudet ovat. Pienillä paikkakunnilla ja maaseudulla koettiin olevan huomattavasti heikommat mahdollisuudet saada täytettyä aktiivimallin ehdot kuin isoimmissa kaupungeissa.

”Aktiivimallin mukainen toiminta ei ole mahdollinen koko Suomessa, sillä eri paikkakunnilla mahdollisuudet ovat huomattavan erilaisia.”

”Maaseudulla on vaikeaa löytää pätkätöitä täyttääkseen aktiivimallin vaatimukset.”

Koska pienillä paikkakunnilla ja maaseudulla ei koeta olevan työpaikkoja eikä palveluita aktiivimallin täyttämiseksi, työttömän täytyisi liikkua pitkiä välimatkoja paikkoihin, joissa niitä on. Ongelmana on, ettei kaikilla ole varaa omistaa autoa tai hankkia toista autoa, eikä julkisia kulkuyhteyksiä ole tai ne liikkuvat harvoin. Osa vastaajista koki myös matkustuskulut niin isoina, ettei palveluihin tai lyhyisiin keikkatöihin tai työkokeiluihin ollut heidän mukaan taloudellisesti mahdollista osallistua.

”On eri asia asua maalla missä julkiset kulkuyhteydet ovat todella huonot eikä kaikilla ole mahdollisuutta omistaa omaa autoa.”

Monet vastaajista sanoivat, ettei heillä ole mahdollisuuksia tai tahtoa muuttaa asuinpaikastaan muualle.

”Ja minä en ainakaan ihan heti ole muuttamassa minkä tahansa pätkän takia mihin tahansa, kun on perhe ja omakotitalo sekä miehellä vakituinen työpaikka.”

Lisäksi joillain alueilla työt keskittyvät pääasiassa sesonkeihin.

”Maaseudulla töiden saaminen aktiivimallin mukaan erittäin vaikeaa. Lapissa on minulle tarjolla yleensä vain talvelle sesonkityötä. Kesällä töiden saaminen vaikeaa, kun töitä ei ole tarjolla. Aktiivimalli mielestäni rankaisee minua, koska töitä on Lapin maaseudulla vähän tarjolla.”

2.3. Työkunto

Työkuntoon liittyviä avopalautteita oli seitsemän prosenttia. Työmarkkinoilla on paljon työttömiä, joiden työkunto on osittain tai jopa kokonaan esteenä työnteolle tai palveluihin osallistumiselle. Yritykset eivät vastaajien mukaan ole halukkaita palkkaamaan työnhakijaa heikon työkunnon vuoksi. Usein sellaisia töitä ei myöskään ole tarjolla, joita osatyökykyinen pystyisi tekemään. Nämä asiat tekevät vastaajien mukaan aktiivimallin täyttämistä haastavaa tai suorastaan mahdotonta, ja tätä kautta malli koetaan epäoikeudenmukaiseksi sekä syrjiväksi.

”Olen vajaatyökykyinen ja vaikeasti työllistettävä, joten tuntuu, vaikka mitä tekisi ei sopivaa työtä löydy.”

Aktiivimalli on vastaajien mukaan leikannut useiden väliaikaisesti tai pysyvästi työkyvyttömiä työttömyysetuutta. Oli yleistä, että kokonaan tai osittain työkyvyttömät ovat työttömyysetuudella ilman muita vaihtoehtoja.

”Olen ollut sairauslomalla ja Kela on hylännyt sen kesää lukuun ottamatta vuoden alusta asti. Olen tehnyt valituksen ja hakenut työkyvyttömyyseläkettä, mutta siitä huolimatta minua on rokotettu, kun en ole täyttänyt aktiivisuusvaadetta. En ole jaksanut edes yrittää täyttää sitä, enkä ole myöskään jaksanut yrittää oikaista mielestäni laitonta menettelyä.”

”Osatyökykyisiä ei ole otettu huomioon ollenkaan aktiivimallissa. Itselläni on tilanne, etten kykene enää olemaan kokoaikaisesti työelämässä ja minut on ”pakotettu” olemaan työtön, vaikka kukaan ei edes halua minua ottaa töihin.”

”Aktiivimallissa on mukana myös työkyvyttömät kuten minä. Voimassa oleva lääkärintodistus ei päde. Itsellä pitkä työsuhde päättymässä työkyvyttömyyden takia ja Kelan sairauspäiväraha käytetty loppuun. Ainoa vaihtoehto elämiseen on työttömyyspäiväraha.”

Myönteisen työkyvyttömyyseläke- tai kuntoutuspäätöksen saaminen oli monen vastaajan mukaan vaikeaa, vaikka lääkäri oli todennut työkyvyttömyyden tai tarpeen kuntoutukselle. Eläkevakuutusyritykset ovat joidenkin vastaajien mukaan turhan haluttomia myöntämään työkyvyttömyyseläkkeitä.

”Olen ollut sairauslomalla 2016 lokakuulta. Nyt toinen sairauspäivärahaajakso menossa. Vuoden olin välissä ansiosidonnaisella, jolloin aktiivimalli koski minua sen jälkeen, kun sain kielteisen päätöksen työkyvyttömyyseläkkeestä. Se on väärin, koska olen erikoislääkäreiden lausunnon mukaan työkyvyttön. Sairaana ei voi eikä jaksakaan hakea töitä. Ja kukaan ei palkkaa sairauslomalla olevaa työkyvyttöntä 57-vuotiasta.”

2.4. Keikkatyöt

Keikka- ja kausitöihin liittyi yhteensä viisi prosenttia avopalautteista. Keikkatyöt olivat vastaajien mukaan usein käytetty tapa täyttää aktiivimallin ehdot, mutta myös niihin liittyi erilaisia ongelmia. Erityisesti keikkatöihin luettavat kausityöntekijät ilmaisivat tyytymättömyytensä aktiivimallia kohtaan, koska kauden ulkopuolella ei välttämättä ole omaan osaamiseen tai jaksamiseen nähden sopivia töitä tai he eivät halua vaarantaa muilla töillä vakituista kausityötään.

”Teen ammattiani vastaavaa kausityötä ja olen ollut jo useiden vuosien ajan saman työnantajan palveluksessa joka vuosi. Koen epäreiluna tukien pienentämisen, koska oman alan töitä ei ole tiettyinä aikoina vuodesta ja sellaisen työnantajan löytäminen, joka palkkaisi toiseen työhön työttömyysaikana +18 tunniksi, on käytännössä mahdotonta.”

Keikkatöitä ei usein koettu työttömälle kestäväksi tapana työllistyä. Lisäksi työnantajalla ei ole aina halua työllistää ketään keikkatöihin, mikäli ei ole helposti saatavilla esimerkiksi entistä työntekijää, joka osaa jo työt tai työtehtävät eivät vaadi erityistä osaamista.

”Keinotekoista työllistämistä. Työnantajalla ei ole aikaa eikä halua työllistää ketään näin lyhyeksi aikaa. Perehdytykseen vaadittava aika ei vastaa hyötyä, joka näin lyhytaikaisesta työntekijästä saadaan.”

Aktiivimallin nähtiin erityisesti vievän keikkatöiden pariin ja lisäävän keikkatyöilmiötä. Lisäksi keikkatyöt eivät välttämättä auta omalle alalle työllistymisessä ja niitä ei ole mielekästä siitä syystä edes hakea.

”Aktiivimalli kannustaa ainoastaan ottamaan pätkätöitä. Töitä, jotka eivät vastaa koulutusta. Töitä, joiden ehdot/työympäristö voivat olla todella huonot.”

”Ei edistä oikeasti työllistymistä sellaisiin töihin, joilla tulisi toimeen.”

Keikkatöiden hankkiminen ja tekeminen saattaa sopia huonosti joidenkin työttömien arkeen. Keikkatyöntekijöitä ei usein pidetä työpaikalla samassa arvossa kuin vakituksia työntekijöitä.

”Nollatuntisopimukset ja keikkatyöt kuormittavat työntekijää ja hankaloittavat perheen arkea. Osa-aikatyötä tekevään suhtaudutaan alentavasti, pitää olla vain kiitollinen, että on työtä, vaikka lapset olisivat yksin kotona pitkiä aikoja ilman aikuista. Oikeuksia vähän, mutta velvollisuuksia lyödään tiskiinkin. Ihmisarvoa alentavaa ja nöyryyttävää.”

Joillain aloilla keikkatöitä on hyvin tarjolla ja aktiivimallilla ei ole ollut vaikutusta. Moni vastaajista sanoi tekevänsä myös keikkatöitä, jos niitä olisi saatavilla.

"Omalla kohdallani sen olemassaolo ei ole vaikuttanut juurikaan, koska ehdot ovat täyttyneet helposti ja työskentelen alalla, jossa suhteellisen helposti saa keikkatyötä ja kunnassa, jossa työtä riittää."

2.5. Kokemukset palveluista ja koulutuksista

Avopalautteista neljä prosenttia liittyi palveluihin ja koulutuksiin. Monien vastaajien kokemukset palveluista ja koulutuksista eivät olleet kovinkaan hyviä. Palvelut eivät usein auta työllistymään, tarjottuja palveluja ei koettu relevanteiksi tai ne koettiin muuten turhina.

Koulutuksia ei vastaajien mukaan ollut tarpeeksi tai ollenkaan, eikä ehtoja täyttävistä palveluista saanut tai ollut tietoa. Jotkut vastaajat kertoivat, että suoritettuaan kerran jonkin palvelun, seuraavalla tarkastelujaksolla ei ollut enää mitään ehtoja täytettäviä palveluja saatavilla.

"Aktiivimallin toteutus kaipaisi vähän inhimillistämistä ja henkilökohtaistamista, jokaiselle ihmiselle pitäisi tehdä omanlaisensa suunnitelma ja katsoa mihin kukin pystyy. Ei kiristämistä tai uhkailua karensseilla, vaan oikeanlaisen polun löytäminen yhdessä."

"Sitäpaitsi niitä ei riitä kaikille, ja 6-kymppisille sanotaan, että nämä "palvelut" ei sinua hyödytä"

Jotkut vastaajista olivat huolissaan siitä, että aktiivimallin vuoksi saatavilla olevia palveluita käytetään lähinnä aktiivimallin ehtojen täyttämiseksi ja niihin eivät välttämättä pääse ne, jotka palveluita todella haluaisivat ja hyödyntäisivät työllistyäkseen.

Palveluiden resurssipula näyttäytyy työttömän palvelemattomuutena. Vastaajilla oli myös kokemuksia, etteivät viranomaiset osanneet neuvoa, ohjata ja palvella aktiivimalliin liittyvissä kysymyksissä.

"Työkkärin työntekijät ovat ilmeisesti niin kiireisiä, että olen ollut "aivan yksin" tämän työttömyyteni kanssa. Kukaan ei auta, vaikka kuinka apua pyytäisi."

Kursseihin ja koulutuksiin käytettävät julkiset määrärahat määrittävät mahdollisuuksia toteuttaa aktiivimallia.

"Näin loppuvuonna, kun on jäänyt työttömäksi, ei TE-keskuksella ole enää mitään kursseja, mihin voisi osallistua, sieltäkin kai rahat loppu."

2.6. Aktiivimallin ehdot

Erilaisia aktiivimallin ehtoihin liittyviä epäkohtia löytyi paljon ja niihin liittyi neljä prosenttia kaikista avopalautteista. Pääimmäisenä iso osa vastaajista piti epärealistisena sitä, että työtä ei yksinkertaisesti ollut saatavilla tai sitä ei onnistuttu saamaan, vaikka kuinka työtä tavoitteli. Hyvin monet vastaajista kokivat olleensa aktiivisia työnhakijoita, mutta aktiivimallin ehdot eivät ottaneet tätä huomioon.

”Työttömän rankaisu, kun ei ole työtä, niin sitä ei ole.”

”Olen mielestäni tehnyt kaikkeni työllistymisen eteen, mutta silti aktiivimallin mukaan työttömyyskorvaustani on pienennetty.”

Aktiivimallin ehtojen täyttäminen koulutuksilla ei koettu olevan paljon sen helpompaa. Monia työnhakijaa eteenpäin vieviä ja työllistymistä edistäviä muita koulutuksia ja opintoja ei lueta aktiivimalliin ollenkaan.

”Samoin koulutuksiin on vaikea päästä, eikä esimerkiksi avoimen korkeakoulun opintoja lasketa aktiivisuudeksi, mutta kuitenkin liikaa opiskelemalla viedään koko etuus.”

”Kun itse tiedät, mitä haluat tehdä ja joudut opiskeluunkin anelemaan lupaa. Sinua kannustetaan olemaan työttömänä ja seuraamaan josko kuitenkin työllistyisit. Saat saman rahan tekemättä mitään, vaikka itse haluaisit senkin ajan käyttää opiskeluun. Enemmän yksilöllistä kartoitusta ja lakipykälissä joustoa.”

Monet vastaajat ehdottivat aktiivisuusehtojen lisäystä. Perinteisen työnhaun lisäksi vapaaehtoistyön hyväksi lukeminen aktiivisuudeksi nousi usein esiin.

”Aktiivimallin pitäisi hyväksilukea matalan kynnyksen kuntouttavan työtoiminnan, vapaaehtoistoiminnan, aktiivisen työnhaun, apurahojen haun osaksi aktiivista toimintaa... Aktiivimallin aktiivisuusehtoja pitäisi ehdottomasti lisätä.”

Eräs vastaajista nosti esiin eturistiriidan aktiivimallin maksatukseen ja ehtoihin luettaviin asioihin liittyen.

”Etuuden maksaja ei saisi olla se, joka päättää, mikä toiminta hyväksytään ja mikä ei, siinähan tulee heti eturistiriita. TE-toimisto voisi olla hyvä arvioija sille asialle, ainakin olisivat kaikki tuen saajat samalla viivalla.”

Aktiivimallin voimaantulolle esitettiin erilaisia ehdotuksia pääasiassa ikään, työuran pituuteen, työkuuntoon tai työttömyyden keston liittyen.

”Aktiivimallissa pitäisi siis mielestäni olla jokin aikaraja eli se tulisi voimaan työttömälle vasta, kun hän on ollut työttömänä esim. puoli vuotta.”

Muutama vastaajista piti 65 päivän tarkastelujaksoa lyhyenä varsinkin työttömyyden alussa. Jakson määräytymisessä nähtiin myös muita epäkohtia, kuten se, milloin jakso alkaa ja loppuu sekä miten työt osuvat jaksoihin nähden.

”Olin yhden seurantajakson alkupuolella täysipäiväisessä palkkatyössä kahden viikon sijaan kolme viikkoa, jolloin tarkastelujakso alkoi työsuhteen jälkeen alusta. Seuraavassa jaksossa en sitten saanutkaan töitä ja minua rangaistaan siitä, että olin viikon liian aktiivinen aiemmin.”

”Jos kolmen kuukauden jakson jälkeen saa heti aktiivisuuden osoitettua, ei pitäisi toista kolmea kuukautta joutua asiasta kärsimään. Aktiivimallin pitäisi siis toimia reaaliajassa eikä jälkikäteen rangaistuksena.”

Työllistymisen helpottamiseksi vastaajat toivoivat työnantajille työntekijän palkkaamisen helpottamista tai jopa jonkinlaista työnantajien aktiivimallia.

2.7. Viiveet ja byrokraatia

Viiveisiin ja byrokraatiaan liittyi yhteensä viisi prosenttia avopalautteista. Aktiivimallin nähtiin yleisesti ottaen lisänneen ja lisäävän byrokraatiaa sekä viiveitä työttömyysetuuksien saamisessa ja aktiivimallin toteuttamisessa.

Suurin viiveiden aiheuttaja on sovitellun työttömyysetuuden hakeminen. Sovitteluun tarvittavien palkkatodistuksen tai muiden dokumenttien saaminen työnantajalta voi kestää pitkään, jonka lisäksi etuuden maksajien päätökset vievät oman aikansa.

”Osa-aikatyötä tekevänä ärsyttävien ongelmien on palkkakuitin odottelun vuoksi tai liiton kassan ruuhkautuneen käsittelytilanteen vuoksi viivästynyt työttömyyskorvaus. Eli tavallaan ammut itseä jalkaan, jos käyt tekemässä 1–2 vuoroa töitä ja odotat ensin palkanauhaa pari viikkoa ja sen jälkeen sovitellun työttömyyskorvauksen käsittelyä pahimmassa tapauksessa useamman viikon.”

Monella vastaajalla ei ole taloudellisen tilanteen myötä varaa odotella päätöksiä pitkiä aikoja. Useat vastaajista sanoivat, ettei pieniä keikkatöitä ole kannattavaa hakea tai ottaa vastaan, koska ne viiveiden vuoksi sekoittavat heidän talouden.

”Jos teen esim. keikkatyötä pitkin kuukautta ja työttömyysjaksoni päättyy esim. 2.10., ja saan työnantajalta palkan kyseiseltä ajanjaksolta vasta

mahdollisesti 15.10. tai pahimmassa tapauksessa 31.10., niin olen pulassa laskujen ja ylipäättään elämisen suhteen.”

Paperityöt voivat olla myös työnantajille liikaa.

”Työnantajat eivät halua lisää paperitöitä. Näin vastataan aina kun käy kysymässä muutamia tunteja töitä.”

Eräs vastaajista ihmettelee, miksi tässä asiassa täytyy olla näin monta eri osapuolta. Työttömiä usein ”pompotellaan” eri tahojen välillä. Useat vastaajista kertoivat joutuneensa valittamaan päätöksistä. Kaikki tämä lisää myös viranomaisten paperitöihin menevää aikaa ja päätösten venymistä.

”En pidä tästä joka paikkaan ilmoittamisesta. Olisi parempi, jos Kelan, TE-toimiston ja liittojen yhteistyö olisi saumatonta.”

”Kun työttömänä on jo valmiiksi pienet tulot ja niistä vielä leikataan pois. Olen nyt joutunut toimeentulotuen varassa elämään. Se aiheuttaa lisää paperisotaa ja päänvaivaa.”

Monet vastaajista sanoivat, että viiveiden syntymistä tai pituutta täytyisi vähentää.

”Tätä pitäisi helpottaa. Esim. saisi päivärahan tilille normaalisti, ja vaikka seuraavasta maksusta pidätettäisiin liika maksu pois.”

2.8. Henkiset vaikutukset

Henkiset vaikutukset nousivat esiin yhdeksässä prosentissa avopalautteista. Aktiivimalli kokonaisuudessaan aiheutti monissa vastaajissa negatiivisia vaikutuksia.

Useimmiten aktiivimallin sanottiin aiheuttaneen ylimääräistä stressiä, ahdistusta, epätoivon ja eriarvoisuuden tunteita. Työttömän arki on monesti jo valmiiksi stressaantunutta ja vaikeaa, jolloin aktiivimalli huonoimmillaan voi ajaa vielä kauemmas työllistymisestä.

”Se, että työtön ajetaan ahtaalle ja häntä stressataan vain enemmän, ajaa hänet todellisuudessa vain kauemmaksi työllistymisestä.”

”Koen, että aktiivimalli rankaisee toiseen kertaan jo työtöntä työnhakijaa. Kun ihminen on työnhakija, niin onhan jo selvää, että hän hakee työtä. Aktiivimalli aiheuttaa valtavaa lisästressiä, koska sitä työtä olisi pakko löytää tai se pieni työttömyyskorvaus pienenee vielä lisää...”

Aktiivimallin sanottiin kiusaavan ja kyykyttävän työttömiä. Useille vastaajista oli syntynyt kokemus, että heidät leimataan aktiivimallin myötä laiskoiksi, arvottomiksi ja syypäiksi omaan työttömyyteensä. Monet vastaajista eivät voineet uskoa, miten vieraantuneita sekä jopa ilkeitä poliitikot olivat työttömiä kohtaan, ja se aiheutti heissä voimakkaita vastareaktioita.

”Sipilän hallituksen mielivaltaa kyykyttää työttömiä. Olen ikäni hakenut ahkerasti itse töitä ja sitä kautta myös saanut töitä. Työn hakeminen on masentavaa, kun töitä ei saa. Siitä on enemmän kokemusta, kuin tarpeeksi. Ei aktiivimallista ole mitään hyötyä. Saa vain työttömille pahan mielen. Työtön harvoin on itse syyllinen työttömyyteen.

Aktiivimallin leikkurin ja henkisten vaikutusten nähtiin aiheuttavan myös vakavampia taloudellisia sekä terveydellisiä seuraamuksia, masennusta ja jopa syrjäytymistä. Negatiivisilla henkisillä vaikutuksilla nähtiin olevan myös huolestuttavia heijastusvaikutuksia työttömän lapsiin, perheeseen ja lähipiiriin.

”Näen ja koen aktiivimallin heikommassa asemassa olevan ihmisen painamisena vielä enemmän alas, lyödään lyötyä. Aktiivimalli(t) tuo herkästi suurta ahdistusta (ja sitä kautta mahdollisesti myös masennusta ja muuta vastaavaa), eli ennemminkin työkyky ja -halu laskee, kun jatkuvasti uhkaillaan ”kepillä”. Suoraan sanottuna aktiivimalli(t) laskee työmotivaatiota!”

Useimmat vastaajista eivät pitäneet aktiivimallia kannustavana.

”Jos aktiivimallin tarkoitus on olla kannustava, niin se on epäonnistunut totaalisesti! Aktiivimalli aiheuttaa vaan ylimääräistä stressiä ja ahdistusta.”

2.9. Hyvä ja joillekin sopisi

Vaikka avovastauksista valtaosa eli 92 prosenttia löysi aktiivimallista kielteisiä asioita ja kehitettävää, oli vastausten joukossa myös joitakin aktiivimallista hyvää löytäneitä. Avopalautteista vain neljä prosenttia oli myönteisiä aktiivimallille. Lisäksi neljä prosenttia uskoi aktiivimallin sopivan joillekin työttömille.

Pieni osa vastaajista piti aktivoinnin ajatusta yleisesti hyvänä. Perusteluja nimenomaan aktiivimallin hyvyydelle sekä määrän että monipuolisuuden mukaan tarkasteltuna oli kuitenkin niukasti. Yleensä hyvyyttä ei perusteltu sen enempää. Perustelut liittyivät lähinnä siihen, että aktiivimallilla oli ollut vaikutusta vastaajan omaan toimintaan, tai että siitä oli ollut jollain muulla tavalla hyötyä.

"Aktiivimalli ehkä vähän herätti miettimään omaa tilannetta ensimmäisen kolmen kuukauden ajalla."

Aktiivimallin sanottiin lisäksi motivoivan ja toimivan suunnannäyttäjänä sille, mitä mahdollisuuksia oman työllistymisen eteen voikaan tehdä.

"Se auttaa pitämään työhakumotivaatiota."

"Pidän hyvänä. Laittaa miettimään kohdaltaan: mitä tekisin, onko vain työttömyys osani, etsimään keinoja työllistymiseen, koulutukseen. Kääntämään kaikki kivet, miten työllistyisin, eikä vain odottamaan, että joku tulisi ja vetäisi hihasta."

Soveltuvuudesta puhuttaessa valtaosa vastaajista ilmaisi mielipiteensä, kenelle aktiivimalli ei sovellu. Joidenkin vastaajien mukaan malli olisi kuitenkin heidän mielestään hyvä osalle työttömistä. Monet näin uskovista vastaajista käyttivät sanoja "ehkä" tai "voi olla".

Useimmiten uskottiin, että aktiivimalli soveltuu muille pitkäaikaistyöttömille, joita on hyvä saada liikkeelle, sekä elämäntapatyöttömille, jotka eivät tee työllistymisensä eteen töitä.

"Passiivisimmille työnhakijoille hyvä vaihtoehto."

"Mielestäni aktiivimalli on hyvä ratkaisu sellaisten ihmisten kohdalla, joiden tarkoituksena on tietoisesti pysyä työttömänä omasta tahdostaan ja näin ollen käyttävät työttömyysetuutta/päivärahaa väärin."

Nuoret olivat toinen ryhmä, joille aktiivimallin uskottiin olevan hyvä asia. Monet vastaajista pitivät tärkeänä, että nuoret pääsisivät työelämään kiinni ja aktiivimallin nähtiin auttavan siinä asiassa.

Yksi vastaajista uskoi aktiivimallin toimivan laajemminkin.

"Kaikille työkykyisille hyvä asia, että ne saadaan liikkeelle."

Muutama vastaaja uskoi aktiivimallin ehkäisevän syrjäytymistä.

3. Muita näkökulmia

- Monet vastaajista korostivat, kuinka aktiivimallin leikkuri iskee pahiten erityisesti vähävaraisiin, joita työttömissä on paljon.
- Osa työttömistä hakee leikatun määrän toimeentulotuen puolelta. Leikkurin ei uskottu vaikuttavan heihin, jotka ovat jo valmiiksi toimeentulotuella tai pääsevät toimeentulotuen piiriin.
- Aktiivimallista loistaa inhimillisyyden puute.
- Teknologia vähentää tärkeitä ihmiskontakteja entisestään.
- Aktiivimallin vaikuttavuutta epäiltiin erittäin paljon. Monet vastaajista sanoivat, ettei aktiivimallilla ole ollut mitään merkitystä heidän toimintaansa ja työnsaantiinsa, tai he hakisivat ja tekisivät töitä ilman aktiivimalliakin.
- Monet vastaajista näkivät aktiivimallin lisäävän työntekijöiden hyväksikäyttöä, koska työnantajilla on entistä parempi mahdollisuus tarjota heikompia ja epäedullisia työehtoja työttömille, kuten työkokeiluja, nollatuntisopimuksia ja alhaisempaa palkkaa, tai heitä ei ole tarkoitustakaan palkata jakson jälkeen.
- Erittäin moni vastaajista piti aktiivimallia työttömyysetuuden leikkurina.
- Moni vastaajista uskoi, että aktiivimalli oli tehty työttömyystilastojen parantamiseksi.
- Moni vastaajista otti kantaa jo mahdolliseen aktiivimalli kakkoseen. Idea pidettiin erittäin huonona: joka paikassa ei ole työpaikkoja, joihin hakea, se voi johtaa turhiin hakemuksiin ja sen karenssikäytännöt ovat kovat.
- Rangaistuskäytäntöä eli työttömyysetuuden leikkaamista kritisoitiin erittäin paljon.
- Monien vastaajien mielestä asetelma pitäisi kääntää toisinpäin: leikkaamisen sijaan aktiivisia voitaisiin palkita.
- Muutama vastaajista korvaisi aktiivimallin kannustavammalla ja yksinkertaisemmalla perustulolla.
- Aktiivimallin teho ja mahdollisuudet sen täyttämiseen voivat alentua, mitä kauemmin työttömyys pitkittyy. Kurssitarjonta käytetään loppuun ja työllistyminen vaikeutuu muutenkin.
- Joidenkin työttömien fokus saattaa siirtyä aktiivimallin myötä heidän kannaltaan epäedullisempiin ratkaisuihin. Kaikkien osapuolten tulisi nähdä pidemmälle.
- Aktiivimallia ei pidetty ratkaisuna todelliseen ongelmaan.
- Monien vastaajien mielestä aktiivimalli tulisi poistaa kokonaan.

4. Tutkijoiden yhteenveto ja johtopäätökset

Aktiivimallikyselyn avopalautteet kertoivat karua kieltä vastaajien näkemyksistä aktiivimallia kohtaan. Vajaasta kolmesta tuhannesta avopalautteesta 93 prosentissa suhtaudutaan aktiivimalliin kielteisesti tai siinä nähdään merkittävää parannettavaa.

Palautteista erottuu melko hyvin ne teemat (kappaleet 2.1.–2.9.), joiden ympäriltä kritiikkiä tuodaan pääasiassa esiin. Näitä teemoja edelleen ryhmittelemällä voidaan tunnistaa kolme keskeistä osakokonaisuutta aktiivimallin vaikutussuunnista:

- vaikutukset suhteessa työmarkkinoihin,
- suhteessa sosiaaliturvaan sekä
- suhteessa työvoimapalveluihin.

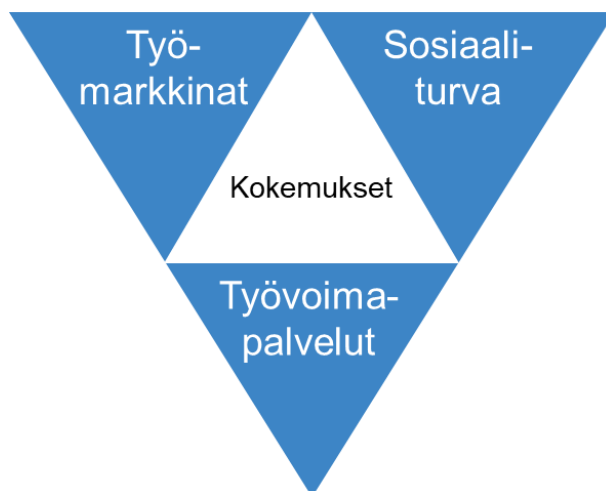
Palautteissa oli runsaasti omakohtaisia kokemuksia, mutta osittain myös pohdintaa vaikutuksista ilman omakohtaista kokemusta. Kokemuksellista kerrosta voidaankin pitää aktiivimallin vaikutusten neljäntenä osakokonaisuutena tai tasona (katso alla oleva kuva).

Työmarkkinavaikutuksina

tuotiin esiin ainakin viisi toisistaan eroavaa näkökulmaa. Suuri osa vastaajista totesi, että (1) *töitä ei yksinkertaisesti ole*, joten niihin on vaikea tai mahdoton päästä aktiiviehtoa täyttämään. Jos töitä on tai oli, tuotiin toisena näkökulmana esiin työmarkkinoiden (2) *kohtaantohaasteet*.

ikäkysymys, osaamiskysymykset ja osatyökykyisyys.

Myös vaadittavien töiden määrää (18 tuntia tarkastelujaksolla) suhteessa työnantajien tarpeisiin voi pitää kohtaantohaasteena, samoin sitä, että osa lapsiperheistä tai yksinhuoltajista koki, että on mahdotonta tai hankalaa vastaanottaa lyhyitä keikkoja esimerkiksi hoitojärjestelyjen vuoksi.

Asuinalue nousi toiseksi suurimpana teemana esiin, ja sitä voidaan pitää sekä ensimmäiseen näkökulmaan kuuluvana (töitä ei ole), mutta myös kohtaantona näkökulmaan kuuluvana tekijänä (ei mahdollista tai kannattavaa matkustaa tai muuttaa työn perässä). Aktiivimallin mittakaava tuottaa kohtaantoon nähden voimistavan ongelman: vaadittavan työsuorituksen perässä ei kannata

muuttaa, liikkua eikä kouluttautua. Näyttää siis siltä, että aktiivimalli toimii näiltä osin työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmien vähentämisen tavoitteisiin nähden väärään suuntaan ohjaavana toimintamallina.

(3) Töiden pirstoutumista, keikkatyön kasvua ja työsuhteiden laadun heikkenemistä pidetään trendinä, jota aktiivimalli vahvistaa. Mallin nähtiin myös lisäävän esimerkiksi ilmaista työtä (työkokeilujen muodossa) ja siten lisäävän työnantajien valtaa ja työttömän hyväksikäyttöä.

Neljäs työmarkkinoiden vaikutussuunta on *(4) aktiivimallin suhde kausitöihin*. Aktiivimalli koetaan sopivan huonosti niille, jotka työskentelevät ammatissaan vain osan aikaa vuodesta. Tietyllä tarkastelujaksolla työmäärä voi ylittää merkittävästi vaadittavan ja toisella taas ei. Vastaajat näkivät epätarkoituksenmukaisena täyttää kausitöiden ulkopuolisia aikoja keikkatöillä tai työvoimapalveluilla.

Aktiivimallin nähtiin myös *(5) vinouttavan työttömän käyttäytymistä työmarkkinoilla*. Työttömyysturvan tarkoitus on taata toimeentulo siltä ajalta, jolta työtön hakee uutta työtä. Aktiivimalli leikkaa työttömyysetuutta, vaikka työnhakua tehtäisiin kuinka aktiivisesti hyvänsä. Nähtiin jopa, että aktiivimalli ohjaisi työttömän omasta aktiivisesta työhausta ja tavoitetöistä/-ammattista aiemmin nähden passiivisemmaksi tai ei-toivottuihin keikkatöihin sekä työvoimapalveluihin.

Sosiaaliturvaan liittyviä vaikutusnäkökulmia on tunnistettavissa ainakin neljä. Osa vastaajista toi esiin, että henkilökohtainen tarve olisi siirtyä *(1) työttömyysetuudelta jo tilapäisesti tai pysyvämmiin muun sosiaaliturvan piiriin*, esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeelle tai sairauspäivärahalle. Aktiivimalli koettiin näihin tavoitteisiin nähden hankalana ja prosesseja häiritsevänä. Aktiivimallin koettiin lisäävän kokonaisuudessaan myös sosiaaliturvan *(2) byrokraattisuutta* esimerkiksi ehtojen tulkinnanvaraisuuden, käsittelyaikojen viiveiden sekä muiden epäselvyyksien takia. Aktiivisuusehdon täyttävien töiden *(3) sovitteluinen työttömyysturvaan* nähtiin myös riskinä. Jos esimerkiksi palkkakuitit ja työtodistukset viivästyvät, aiheuttaa tämä keskeytyksen työttömyysetuuden maksatukseen ja tätä kautta merkittäviä käyttötalouden haasteita – esimerkiksi vuokranmaksuun, ruokaan ja lääkkeisiin. Neljäntenä asiakokonaisuutena tuotiin esiin se, että osa joutuu *(4) hakemaan leikkauksen toimentulotuen puolelta*.

Aktiivimallin suhdetta **työvoimapalveluihin** kritisoitiin myös laajasti. Vastauksista erottuivat kolme selkeää näkökulmaa: Koettiin, että *(1) työvoimapalveluita ei ole saatavilla* (esim. resurssit) *tai saavutettavissa* tai ne eivät *(2) sovellu omaan tarpeeseen tai ne koetaan hyödyttöminä ja heikosti vaikuttavina*. Myös *(3) neuvonta- ja ohjausavun puutetta* aktiivimallista kritisoitiin laajasti.

Aktiivimalli aiheuttaa palautteen perusteella lähes yksinomaan *negatiivisia kokemuksia ja tunteita*. Yleisellä tasolla aktiivimalli koetaan muun muassa edellä lueteltujen tekijöiden perusteella epärealistisena ja aiheuttavan pääasiassa *motivaation ja yleiseen mielialaan liittyviä kielteisiä tunteita*. Aktiivimalli nimetään kyykyttäväksi sekä työtöntä kiusaavaksi ja sen koetaan vääristävän kuvaa työttömistä ja työttömyydestä.

Toisaalta taas aktiivimallin ehdot koetaan epäoikeudenmukaisina ja vaatimukset työn tekemisen ja palveluihin pääsemisen osalta haastaviksi. Merkittävä osuus vaatimuksista liittyy kokemusten perusteella muun kuin työttömän itsensä vaikutusmahdollisuuksien piirissä oleviin asioihin. *Se synnyttää stressin ja ahdistuksen tunteita*. Vastaavia kokemuksia syntyy myös siitä, kun valmiiksi pieniä tuloja leikataan tai kun etuuksien maksut viivästyvät.

Vain pieni osa vastaajista suhtautui aktiivimalliin myönteisesti. Osa toteaa, että aktiivimalli on toiminut herätteenä itselle. Myönteisesti malliin näyttävät suhtautuvan myös sellaiset vastaajat, jotka asemoivan itsensä "ulos" ryhmästä, jolle aktiivimalli suuntautuu. Vastauksista erottuu se, että malli olisi hyvä "niille tai heille".